

Autor: PETR ŠABACH

Název díla: OBČANSKÝ PRŮKAZ

Autor:

Petr Šabach

- narodil se v Praze (23. srpna 1951)
- po maturitě v roce 1974 absolvoval obor teorie kultury na FF Karlovy Univerzity
- pracoval jako technický redaktor v Pragokonzertu, metodik kulturního domu, asi šest let jako noční hlídač v Národní galerii, 1988–2001 odborný referent Galerie hlavního města Prahy
- po roce 2001 žije Petr Šabach jako volný spisovatel
- vedl seminář tvůrčího psaní na Literární akademii J. Škvoreckého
- se ženou žije v pražských Dejvicích

- **zařazení autora do uměleckého směru**

spisovatel současnosti

- **určení století, v němž autor tvořil**

21. stol. n. l. - současnost

- **určení dalších autorů stejného um. směru**

Petra Hůlová (* 1979)

- v roce 2008 oceněna Cenou Josefa Škvoreckého
- studovala kulturologii a mongolistiku
- přispívá do časopisu Respekt
- Paměť mojí babičce, Umělohmotný třípokoj, Stanice Tajga

Michal Viewegh (* 1962)

- nejúspěšnější a nejprodávanější současný romanopisec
- vystudoval češtinu a pedagogiku na UK
- držitel Ceny Jiřího Ortena (1993)
- Báječná léta pod psa, Výchova dívek v Čechách, Účastníci zájezdu, Román pro ženy

Pavel Frýbort (1946–2007)

- vl. jménem Pavel Hříšný, romanopisec, překladatel
- studoval scenáristiku na FAMU
- redaktor Květů
- Vekslák, Reportér, Muž na prodej

Květa Legátová (1919–2012)

- spisovatelka a autorka rozhlasových her, vl. jménem Věra Hofmanová
- celý život učitelkou
- laureátka státní ceny za literaturu
- povídkový soubor Želary

- **názvy (případně obsahy) dalších autorových děl**

Šakalí léta

Hovno hoří – film Pelíšky je zfilmován dle motivu této knihy

Opilé banány

Babičky - Jde o pohled dospívajícího (postupně až dospělého) chlapce na život svojí rodiny, převážně se vše ale točí kolem jeho babiček. Příběh je totiž založen na tom, že jedna babička je založením komunistka a druhá je orientovaná demokraticky. A protože spolu musejí žít a řešit každodenní trable, tak z toho občas vyleze velmi veselá historka.

- jako v mnoha Šabachových knihách, ani v této nelze uchopit příběh jednoznačně do pár vět, kterými by šel děj jednoduše popsat. Jde spíše o atmosféru.

Charakteristika uměleckého textu jako celku:

- **literární druh**

epika

- **literární žánr**

autobiografická novela

- **literární forma**

próza

- **dominantní slohový postup**

vyprávěcí

- **typ vypravěče**

ich-forma

- **vysvětlení názvu díla**

Název díla poukazuje na skutečnost, že ve zmiňované době se nesmělo bez občanského průkazu ani na krok. Autor knihy byl několikrát zatčen za to, že neměl při sobě občanský průkaz, jenž po něm vyžadovala policie, a sedmkrát za tento přestupek skončil na záchytcce.

- **posouzení aktuálnosti díla**

Téma není aktuální, ale rozhodně by se nemělo zapomínat, jak to tu vypadalo před 50 lety.

- **určení místa a času textu**

ČSR, 60.–90. léta 20. stol. (totalita a po jejím pádu)

- **stručné nastínění děje**

Knihy vypráví o kamarádech a zážitcích Petra z mládí, hlavně tedy o Alešovi, Vencovi Popelkovi a Mít'ovi. Kluci jsou v osmé třídě a mají dostat své první občanské průkazy. Venca dostane dobrý nápad rozhodit kloubky předávajícímu, strážníkovi VB, což následně udělají, a tím začnou jejich problémy s policií. Petr svoji legitimaci někde ztratí, před jeho domovskou hospodou narazí na strážníka Rusňáka, který si na něj zasedne a často ho kontroluje.

Jejich třídní učitelka Pivoňková, jež se chovala k chlapcům jako k rovným, byla vyhozena kvůli tomu, že se snažila ututlat vznikající skandál (vztah zástupce ředitele a tělocvikářky chlapců) a Alešovy sprosté básničky. Když Pivoňkovou vyhodili, chlapci pochopili, že život není až tak spravedlivý.

Kamarádi společně prožívají první lásky, zklamání, problémy s policií, společné picí akce. Ani jeden z chlapců nechce na vojnu, snaží se jí vyhnout, jak to jen jde, někteří vymýšlí chytré nápady, jak obejít systém. Mít'ovi někdo poradí, že by se měl co nejvíce napařit ve vaně a následně ležet co nejdéle ve studeném sněhu. On tuto akci uskuteční, selžou mu ledviny a následně i přes transplantaci umírá. Petrovi modrou knížku zařídí táta a jeho známý doktor. Popelka si chce nechat zlomit ruku od Aleše, což se jim trochu vymkne, a nakonec na vojnu musí jen Popelka.

Petr se seznámí v hospodě s chlapcem, s kterým toho má hodně společného, hlavně hudbu, prosedí spolu večer v hospodě. Když se opilý Petr vrátí domů, zjistí, že bunda, kterou si oblékl v hospodě, není jeho, a když najde v kapse cizí legitimaci, zjistí, že chlapec patří k tajné policii.

Když se Petrovi narodí děti, Venca přijde s výbornou příležitostí zahrát si ve filmu. Hrají „americké máničky“, které demonstrují proti policistům. Policisty hrají skuteční policisté. Petr najde v davu mezi policisty Rusňáka. Dav „mániček“ zpacifikuje policisty, a tím se jim zároveň i pomstí za jejich brutalitu k lidem, kteří nesouhlasili s režimem.

Po roce 1989 se Petr = autor snaží zjistit situaci kolem spolupracovníků z StB a zjistí, že i on sám byl u nich veden (pod jménem Šváb), že na něho podával hlášení jeden z nejlepších přátel Pavel Hora, že někteří lidé – Daněk (Petrův přítel, se kterým se skamarádil v dospělosti) - jsou schopni se prosadit v každém režimu.

- **určení smyslu díla**

Život v komunistickém režimu podáván fakty, někdy s nadsázkou, nadhledem.

Dospívání po roce 1968 a dopad na dospělé, revolta mladých lidí, touha vzeprít se konvenci, nepřiměřené tresty za malé prohřešky, psychický teror od VB, udavačství, emigrace, život lidí se špatným kádrovým profilem.

- **pravděpodobný adresát**

Čtenáři všech věkových skupin, s ohledem na „poučení se z minulosti“.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla**

vyvrcholení autorovy tvorby – 2006

- **tematicky podobné dílo**

Petr Šabach - Šakalí léta: stejně jako Občanský průkaz zobrazuje dobu, dospívání hlavních hrdinů a konfrontaci s autoritou (zde naivní otec komunista).

Michal Viewegh – Báječná léta pod psa: stejně jako v Občanském průkazu jde o autobiografický příběh, hlavní hrdina Quido vyrůstá v době totality

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací**

„Kniha se mi líbila více, zároveň je obsáhlejší. Sám jsem cítil nenávisť k režimu, film byl spíše hezký příběh z mládí. Navíc ve filmu chyběl konec knihy a režisér si přidal historku o emigraci Petrovy rodiny, o čemž nebyla v knize ani zmínka. Pár zajímavých historek naopak chybělo, například jak jeho kamarád Medvěd vypustil požární hydrant ruskému krasobruslařskému týmu.“

Film je pouze „osekaná verze“ knihy, stále ale pěkná, zde se mi líbí herecké výkony (A. Geislerová, M. Myšička, M. Vrba)

Charakteristika úryvku z uměleckého textu

„Jmenuji se Daniel Pačes!“ zvolal vedle užaslý učitelky, která z jeho strany očekávala taky spíše rozpaky, a pak eště tak jako zvesela, s výrazem na samý hranici šibalství, dodal: „Ale později, až se lépe poznáme, mi někteří z vás budou moci říkat Daňku!“ No, nenasralo by vás tohle? Jaký „později“ a jaký „někteří“? Takže sem na něj okamžitě houk: „Polib nám prdel, Daňku!“ a bylo vystaráno, protože Pivoňková se po mně vrhla a odvěkla mě ze třídy. Ale do ředitelny se mnou nešla. Na to byla zas dobrá. Akorát mi řekla, že až potká mou matku, tak si s ní promluví, a musel sem jí na chodbě slíbit, že už dám pokoj.

Netrvalo to ani pár dní a Daniel Pačes se mezi náma všema stal tak nepopulární, že se s ním skoro nikdo nebavil. Je to zvláštní věc, když je člověk nesympatickej. Stejně jako naopak. A jak to, že spousta grázlíků je hezkých, ale vyloženě zlejš, a jak to, že existují lidi oškliví, a přitom je v nich něco, co vás k nim pořád táhne? Podle mě je to záležitost očí, kterýma hleděj na svět. Maj tam prostě něco, co se tam nedá nijak uměle vpravit, a z mejch kámošů to tam má Venca Popelka, Aleš anebo i ten Medvěd, ovšem ten jenom za předpokladu, že se ráno dobře vykadí. Daniela Pačesa jsem překřtil na „personifikovaný hovado“ a musím říct, že se tahle přezdívka rychle ujala... Když se usmíval, tak jen zle, když se smál, smál se tichým zlým smíchem a ke všemu skrz zaťatý zuby. Na učení byl blbej, ale jako by se ho všichni učitelé báli, včetně matykářky, která byla, jak už to tak v přírodě chodívá, dost přísná, a přesto i ta mu podle mě dávala mnohem lepší známky, než si zasloužil, a pozor – když s ním mluvila, uhýbala očima stranou... I ona totiž poznala, že Daniel Pačes je temnej a pekelnej zmetek. Pamatuju si, že ho jednou nechala učitelka zeměpisu Jandáková dělat takovýho toho udavače, co jí měl během nějaký chvilky, na kterou potřebovala vypadnout ze třídy, zapsat na tabuli ty, který vyrušovali. Pačes si stoupl na stupínek čelem k nám a během celý tý doby se ani nepohnul.

(Šabach, P.: *Občanský průkaz*. Praha: Paseka 2006, s.13–16.)

- **atmosféra úryvku**

atmosféru bych nazval školní ☺, překvapená učitelka a našťvaný Petr, namyšlený Pačes

- **počet postav**

3 – Daniel Pačes, Petr, učitelka

- **charakteristika vystupujících postav (přímá, nepřímá)**

Daniel Pačes – nový spolužák, později policista, vyslýchá chartisty, surovec

Petr – normální kluk té doby, nechce se srovnat s tím, jak funguje režim, snaží se s rodinou emigrovat => problémy => revoltuje

P. učitelka – hodná, milá, rozumná, mladá učitelka, dostala kluky ze spousty problémů, poté vyloučena ze školy

- **charakteristika dalších postav**

Mít'a - žije s babičkou (není Češka), jeho rodiče žijí v Americe a režim ho za nimi nechce pustit, jsou slavní klavíristé a Mít'a také hraje, citlivý, nachladí si ledviny, aby nemusel na vojnu → umírá na následky nemoci

Rusňák – strážník VB

Charlie – netrápí se z vojny, ve vězení

Ing. Pavel Hora – na oko kamarád v dospělosti – donáší StB

Aleš – básník, právník, podepíše Chartu 77

Venca Popelka – žije jen s otcem – surovec, rváč, alkoholik

- **vztahy mezi postavami**

mezi kamarády většinou dobré, nemají rádi VB

Petr se setkává s nepochopením rodičů

pedagogický sbor nemá rád paní učitelku -> vyloučení ze školy

Alena - dívka, kterou hlavní hrdina potká během letních prázdnin na výletě se svými přáteli. Jejich přátelství je jen krátkodobé, Alena jednoho dne ukradne Vencovi Popelkovi vzácnou minci a zmizí

Petrova rodina se snaží emigrovat, někdo je udá -> špatný vztah s StB

- **zařazení úryvku do kontextu celého díla**

začátek knihy, chlapi byli ještě mladí

- **použití jazykové prostředky**

- novela je vyprávěna převážně v ich-formě

- příběhy hrdinů jsou řazeny chronologicky

- text je rozdělen do nečíslovaných kapitol, tentokrát zřetelněji oddělených třemi hvězdičkami. Kapitoly jsou proloženy několika krátkými intermezzy, ve kterých jsou prezentovány drobné postřehy související s popisovanými příběhy. Přispívají tak k charakterizaci doby.

přímá řeč - „Jmenuji se Daniel Pačes!“

pásmo vypravěče – nespisovné výrazy: vedle užaslý učitelky, a pak eště, na samý hranici

- vulgarismy: nenasralo by vás tohle

- úvahový slohový postup: Je to zvláštní věc, když je člověk nesympatickej. Stejně jako naopak. A jak to, že spousta grázlíků je hezkých, ale vyloženě zlejš, a jak to, že existují lidi ošklivý, a přitom je v nich něco, co vás k nim pořád táhne? Podle mě je to záležitost očí, kterýma hleděj na svět.

nadsázka - Pivoňková se po mně vrhla

metonymie – dám pokoj

eufemismus - grázlíků